

2.1.7 Molární veličiny I

Předpoklady: 2106

Opakování z minulé hodiny:

- Atom uhlíku $^{12}_6\text{C}$ je přibližně 12 x těžší než atom $^1_1\text{H} \Rightarrow A_r(^{12}_6\text{C}) = 12$.
- Potřebujeme $6,02 \cdot 10^{23}$ atomů uhlíku $^{12}_6\text{C}$ abychom dohromady získali 12 g látky.

Číslo, které jsme spočítali v posledním příkladu minulé hodiny (počet částic ve 12 g uhlíku) - $6,02 \cdot 10^{23}$ není ledajaké číslo. Jde o číselné vyjádření **Avogadrovy konstanty**

$N_A = 6,022140857 \cdot 10^{23}$. Tento počet částic používáme jako **typické množství mikroskopických částic, které dohromady dají množství látky vnímatelné člověkem.**

Abychom nemuseli neustále používat obrovskou hodnotu Avogadrovy konstanty ($6,022140857 \cdot 10^{23}$ částic) zavádíme novou veličinu: **látkové množství n** (udává počet částic látky). Jednotkou látkového množství je **1 mol**.

O stejnorodé soustavě (soustava z jediného druhu částic) říkáme, že má látkové množství 1 mol, jestliže obsahuje $6,022140857 \cdot 10^{23}$ částic (jinými slovy – obsahuje stejné množství částic, kolik jich obsahuje 12 g nuklidu uhlíku $^{12}_6\text{C}$).

⇒

- Vzorec pro výpočet látkového množství: $n = \frac{N}{N_A}$ (kde N je počet částic látky).
- Avogadrova konstanta není bezrozměrná: $N_A = 6,02 \cdot 10^{23} \text{ mol}^{-1}$.

Dodatek: V řešení příkladů zapisuji přibližnou hodnotu Avogadrovy konstanty $6,02 \cdot 10^{23}$ výsledky příkladů jsou spočteny pomocí hodnoty zadržované v kalkulačce (mimochodem toto je dobrá záminka ukázat studentům použití konstant v kalkulačce).

Pedagogická poznámka: Oba následující příklady slouží k upevnění vztahu:

$$1 \text{ mol} \Leftrightarrow 6,02 \cdot 10^{23} \text{ částic.}$$

Př. 1: Urči z paměti počet částic látky, pokud je látkové množství látky rovno:

- a) 2 mol   b) 0,01 mol   c) 10^5 mol   d) 0,005 mol

a) $2 \text{ mol} \Rightarrow 2 \cdot 6,02 \cdot 10^{23} = 12,04 \cdot 10^{23} = 1,204 \cdot 10^{24}$ částic

b) $0,01 \text{ mol} \Rightarrow 0,01 \cdot 6,02 \cdot 10^{23} = 6,02 \cdot 10^{21}$ částic

c) $10^5 \text{ mol} \Rightarrow 10^5 \cdot 6,02 \cdot 10^{23} = 6,02 \cdot 10^{28}$ částic

d) $0,005 \text{ mol} \Rightarrow 0,005 \cdot 6,02 \cdot 10^{23} = 0,01 \cdot 0,5 \cdot 6,02 \cdot 10^{23} = 0,01 \cdot 3,01 \cdot 10^{23} = 3,01 \cdot 10^{21}$ částic

Př. 2: Urči z paměti látkové množství látky, pokud obsahuje:

- a) $6,02 \cdot 10^{25}$ b) $12,04 \cdot 10^{20}$ c) 602   částic

a) $6,02 \cdot 10^{25} = 100 \cdot 6,02 \cdot 10^{23}$ částic $\Rightarrow n = 100$ mol

b) $12,04 \cdot 10^{20} = 2 \cdot 0,001 \cdot 6,02 \cdot 10^{23}$ částic $\Rightarrow n = 0,002$ mol

c) $602 = 100 \cdot 6,02 \cdot 10^{23} \cdot 10^{-23} = 10^{-21} \cdot 6,02 \cdot 10^{23}$ částic $\Rightarrow n = 10^{-21}$ mol

Př. 3: Urči počet molů látky, která obsahuje 10^{25} částic.

Dvě možnosti řešení.

použití vzorce:

$$n = \frac{N}{N_A} = \frac{10^{25}}{6,02 \cdot 10^{23}} \text{ mol} = 16,6 \text{ mol}$$

přímá úměrnost:

1 mol   ... $6,02 \cdot 10^{23}$ částic

x molů   ... 10^{25} částic

$$\frac{x}{10^{25}} = \frac{1}{6,02 \cdot 10^{23}}$$

$$x = \frac{10^{25}}{6,02 \cdot 10^{23}} \text{ mol} = 16,6 \text{ mol}$$

10^{25} částic obsahuje 16,6 molu látky.

Př. 4: Kolik atomů představuje 17,3 molu uhlíku $^{12}_6\text{C}$?

Rovnou použijeme přímou úměru:

1 mol   ... $6,02 \cdot 10^{23}$ částic

17,3 molu   ... x částic

$$\frac{x}{17,3} = \frac{6,02 \cdot 10^{23}}{1}$$

$$x = 6,02 \cdot 10^{23} \cdot 17,3 = 1,0418 \cdot 10^{25}$$

17,3 molu uhlíku $^{12}_6\text{C}$ představuje $1,0418 \cdot 10^{25}$ atomů.

Př. 5: Proč při řešení předchozího příkladu nehraje žádnou roli údaj o tom, že jde o atomy uhlíku $^{12}_6\text{C}$?

1 mol je označení pro určitý počet částic bez ohledu na to, zda je o atomy uhlíku, molekuly vody nebo zrnka písku. Mol je označení pouhého počtu podobně jako třeba milión (lidí, Kč, Aut) nebo tucet (tucet dětí, tucet housek, ...).

Pedagogická poznámka: Předchozí diskusi je nutné vést. Studenti jsou zvyklí, že každý údaj v zadání se vždy používá ve výpočtu, a to je pro ně daleko důležitější než nějaká logika nebo význam termínu.

Př. 6: Urči hmotnost jednoho molu atomárního vodíku.

$$A_r(\text{H}) = 1,0079$$

$$m_m = A_r \cdot m_u = 1,0079 \cdot 1,6605 \cdot 10^{-27} \text{ kg} = 1,6737 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$$

přímá úměrnost:

$$1 \text{ atom} \quad \dots \quad 1,6737 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$$

$$6,02 \cdot 10^{23} \text{ atomů} \quad \dots \quad x \text{ kg}$$

$$\frac{x}{1,6737 \cdot 10^{-27}} = \frac{6,02 \cdot 10^{23}}{1}$$

$$x = 6,022 \cdot 10^{23} \cdot 1,6737 \cdot 10^{-27} \text{ kg} = 0,0010079 \text{ kg} = 1,0079 \text{ g}$$

1 mol vodíku má hmotnost 1,0079 g.

Pozoruhodné shody:

- hmotnost 1 molu uhlíku $^{12}_6\text{C}$ v gramech se rovná jeho relativní atomové hmotnosti,
- hmotnost 1 molu atomárního vodíku v gramech se rovná jeho relativní atomové hmotnosti.

Př. 7: Urči z paměti hmotnost jednoho molu vodíku H_2 . Vysvětli, proč se hmotnost 1 molu vodíku číselně rovná jeho relativní molekulové hmotnosti v gramech. Bude stejná shoda platit i u ostatních látek?

Víme: 1 mol uhlíku $^{12}_6\text{C}$ ($6,02 \cdot 10^{23}$ atomů) váží 12 g (určili jsme si 1 mol tak, aby to platilo)

$A_r(\text{H}) = 1 \Rightarrow$ atom vodíku je 12x lehčí než atom uhlíku.

1 mol atomů H - stejné množství atomů jako obsahuje 12 g uhlíku $^{12}_6\text{C}$, každý atom je 12x lehčí $\Rightarrow$ celková hmotnost bude 12x menší $\Rightarrow$ 1 mol atomárního vodíku H váží 1 g.

1 mol molekul H_2 - stejné množství částic jako v 1 molu atomárního vodíku H, každá je 2x těžší $\Rightarrow$ hmotnost 1 molu H_2 je 2x větší a rovná se 2 g.

Stejná úvaha platí vždy $\Rightarrow$ u všech látek můžeme počítat s tím, že hmotnost 1 molu látky se číselně rovná relativní molekulové hmotnosti částic v gramech.

Hodnota Avogadrovy konstanty (počet částic v jednom molu) je zvolena právě tak, aby hmotnost jednoho molu částic v gramech se číselně rovnala jejich relativní molekulové hmotnosti (a po jejím určení už jsme nemuseli nic dalšího počítat).

Molární hmotnost M_m je hmotnost 1 molu dané látky a je dána vztahem

$$M_m = \frac{m}{n}. \text{ Jednotkou je } \text{kg} \cdot \text{mol}^{-1}.$$

Molární hmotnost látky v gramech se číselně rovná její relativní molekulové (atomové) hmotnosti $\Rightarrow M_m = M_r \cdot 10^{-3} \text{ kg} \cdot \text{mol}^{-1}$.

$\Rightarrow$ Počítat hmotnost jednoho molu přes hmotnost částice je nesmyslné.

Př. 8: Urči s přesností na dvě platné číslice hmotnost 1 molu v kg u těchto látek:

a) metanu CH_4 b) CO_2 c) kyseliny siřičité

a) metanu CH_4

$$M_r(\text{CH}_4) = A_r(\text{C}) + 4 \cdot A_r(\text{H}) = 12,011 + 4 \cdot 1,0079 = 16,043$$

1 mol CH_4 má hmotnost 16 g = 0,016 kg

b) CO_2

$$M_r(\text{CO}_2) = A_r(\text{C}) + 2 \cdot A_r(\text{O}) = 12,011 + 2 \cdot 15,999 = 44,009$$

1 mol CO_2 má hmotnost 44 g = 0,044 kg

c) kyseliny siřičité

$$M_r(\text{H}_2\text{SO}_3) = 2 \cdot A_r(\text{H}) + A_r(\text{S}) + 3 \cdot A_r(\text{O}) = 2 \cdot 1,0079 + 32,06 + 3 \cdot 15,999 = 82,07$$

1 mol H_2SO_3 má hmotnost 82 g = 0,082 kg

Pedagogická poznámka: Pokud si žáci vzpomenou, že relativní molekulové hmotnosti v bodech b) a c) počítali v minulé hodině, je samozřejmě zbytečné, aby je počítali znovu.

Př. 9: Jakou hmotnost má 15,3 molu vody?

$$M_r(\text{H}_2\text{O}) = 2 \cdot A_r(\text{H}) + A_r(\text{O}) = 2 \cdot 1,0079 + 15,999 = 18,015$$

1 mol H_2O má hmotnost 18 g = 0,018 kg

Přímá úměrnost

1 mol   ...   18 g

15,3 mol   ...   x g

$$\frac{x}{18} = \frac{15,3}{1}$$

$$x = 15,3 \cdot 18 \text{ g} = 275,4 \text{ g}$$

15,3 mol vody má hmotnost 275,4 g.

Dodatek: Pokud známe hmotnost jednoho molu a máme určit hmotnost daného počtu molů, můžeme samozřejmě ihned násobit: $x = 15,3 \cdot 18 \text{ g} = 275,4 \text{ g}$.

Př. 10: 0,7 molu látky váží 28 g. Urči, o kterou látku jde, pokud víš, že se vyskytuje ve formě jednoatomových molekul.

Určíme molární hmotnost látky a podle ní najdeme v tabulkách látku.

Přímá úměrnost:

0,7 mol   ...   28 g

1 mol   ...   x g

$$\frac{x}{28} = \frac{1}{0,7}$$

$$x = 28 \cdot \frac{1}{0,7} \text{ g} = 40 \text{ g} \Rightarrow M_r = A_r = 40$$

Zkoumanou látkou je vzácný plyn argon ($A_r = 39,948$) nebo vápník ($A_r = 40,08$).

Shrnutí: 1 mol... $6,02 \cdot 10^{23}$ částic... $M_r \cdot 10^{-3}$ kg .